

Lovec příběhů z pergamenu

Xantypa, 28.5.2018

Když hledá David Lawson (75) ze severního Londýna pádné důvody, proč by měl zůstat globalizující se svět otevřený, tolerantní a vstřícný vůči imigrantům, nachází poněkud překvapivě přesvědčivý příklad v tolerančních patentech císaře Josefa II. A v tom, jak přispěly k rozkvetu Čech a Moravy, které byly v té době už 160 let součástí habsburské monarchie.

Původním povoláním průmyslový chemik se s nimi seznámil, když připravoval pro anglické nakladatelství Vallentine Mitchell více než čtyřsetstránkovou knihu OSTRAVA A JEJÍ ŽIDÉ, s podtitulem NIKDO TI UŽ NEZAZPÍVÁ UKOLÉBAVKU, která vychází v těchto dnech v Londýně. Napsal ji společně s ostravskou historičkou a archivářkou Hanou Šústkovou a genealožkou Libuší Salomonovičovou, chotí Michala Salomonoviče, který jako chlapec přežil pochod smrti z koncentračního tábora v Německu a dodnes žije v Ostravě. Po patnácti letech pátrání, zahrnujícího pravidelné cesty do České republiky, několika desítkách rozhovorů s přímými svědky a bezpočtu hodin strávených v Archivu města Ostravy, jde kniha zachycující historii a osud židovské komunity do prodeje. V České republice ji bude distribuovat Ostravská univerzita a v nabídce ji mají světové internetové obchody. Křest knihy se chystá počátkem června v Londýně a pak také v Praze a Ostravě. Pár dní předtím si David Lawson našel čas k rozhovoru pro Xantypu.

Víme, že pergamenové svitky s ručně pořízeným opisem Starého zákona se dostaly do Londýna někdy v roce 1964, kdy je do Westminsterské synagogy přivezl nákladní automobil z Prahy. Kdo se za celou operací skrýval?

Je to trochu bizarní a na první poslech možná sotva uvěřitelný příběh, ale je zcela pravdivý. V šedesátých letech žil v Londýně americký sběratel a obchodník s uměním Eric Estorick, v letech 1963–1964 navštívil pracovně Prahu, nejspíše něco nakupoval od tehdejších komunistických úřadů. A jeden z jejich činitelů, s nímž se setkal, mu nabídl ke koupi celou sbírku svitků ručně přepsaného Starého zákona, které tam tehdy plesnivěly. Vypravil se do bývalé synagogy v Michli, aby se na ně podíval. Po návratu do Londýna se spojil s Ralphem Yablonem, bohatým podnikatelem se vztahem k Westminsterské synagoze. Dostal od něj nevelký finanční příspěvek a pokyn, aby se vrátil do Prahy, svitky odkoupil a zařídil jejich převoz. Takže v roce 1964 přivezl do Londýna 1564 svitků, které pocházely ze synagog v Čechách a na Moravě. Původně patřily židovským komunitám, které tam do druhé světové války žily.

Co se pak s nimi stalo?

Ty, které byly použitelné, byly rozeslány židovským obcím po celém světě – a nejen jim. Jeden z pergamenů je například na zámku ve Windsoru, další v Bílém domě ve Washingtonu. A ten s pořadovým číslem 129 skončil v Kingstonu nad Temží, kde jsem před patnácti lety žil a tamní synagogu navštěvoval.

V knize uvádíte, že všech šest synagog, které v Ostravě koncem třicátých let sloužily židovské komunitě, bylo vypáleno. Jak je množné, že ty poměrně křehké pergamenové svitky pohromu přežily?

Jediné vysvětlení, které máme (byť nedoložené), je takové, že synagogy dostaly varování předem. Věděly, že se proti nim chystá útok žhářů. Nemáme pro tohle tvrzení žádný důkaz, ale současně neexistuje žádné jiné vysvětlení, proč synagogy shořely a svitky nikoliv. Víme o tom, že byla zachráněna spousta dalšího materiálu a že byl skladován v židovské škole v Ostravě, která fungovala dál a současně plnila funkci synagogy, což máme potvrzeno svědky, kteří ji tehdy navštěvovali.

Jak se ale ještě během války dostaly svitky z ostravské židovské školy do synagogy v pražské Michli?

V květnu 1942 rozeslala pražská židovská komunita, která v té době převzala de facto jurisdikci nad židovskými komunitami v Čechách a na Moravě, dopis s varováním, aby všechny umělecké a historické předměty poslaly do Prahy, kde měly být bezpečně uloženy. A pak v srpnu téhož roku další, který byl velice podrobný a obsahoval přesné instrukce, co poslat do Prahy a jak to zabalit – s kompletním inventářem. Viděl jsem jeden takový inventář vyhotovený v Ostravě a ten obsahuje kromě ozdobných stolů, svícňů a záclon také mnoho knih a patnáct svitků. Je vyloučené, aby podobná zásilka byla odeslána v roce 1942 z Ostravy bez vědomí a dokonce bez schválení německých úřadů. Někdo se tedy musel dohodnout s Němci, aby to povolili.

Víme něco o tom, proč svoz předmětů nacisté povolili, když jinde po nich zůstávala spálená země a spoušť?

Nikdo neví, proč na tom Němcům tolik záleželo. Lze se jen dohadovat, že tu sbírku chtěli mít přesně evidovanou, aby ji jednou mohli prodat a vydělat na tom hodně peněz. Možná v tom byl i nějaký akademický zájem. Existuje historka, podle níž se nacisté chystali v Praze založit muzeum vymřelé nebo vyhynulé rasy. I když v židovských kruzích v Praze a mezi lidmi z Židovského muzea o ní nechtěl nikdo slyšet. Když jsem ji zmínil, málem došlo k další pražské defenestraci... (úsměv).

Co vás přimělo k tomu, že se původní pocit zvědavosti proměnil v historický zájem a vášně?

Byla to kombinace čisté intelektuální zvědavosti a – nechci znít příliš okázale – jistý pocit povinnosti či odpovědnosti. Že bychom měli podniknout něco na památku lidí, kteří nám ony svitky vlastně darovali. Když jsme začínali, počítal jsem, že mi ten historický výzkum potrvá tak tři měsíce a pak se budu věnovat něčemu jinému. Ale celý ten příběh je fascinující, a když jsem začal pátrat po tom, jak se odehrál, seznámil jsem se s mnoha báječnými lidmi.

Vy jste ovšem na začátku neměl žádné odborné vzdělání. Jak jste se z původní profese chemika a později obchodního konzultanta proměnil v historika?

Pro amatérského historika je židovská komunita v Ostravě skoro ideálním předmětem výzkumu. Až do poloviny osmnáctého století nebylo město ani jeho okolí ničím

významné. Migrace židovských rodin na Ostravsko souvisela s poněkud opožděným příchodem průmyslové revoluce do těchto končin rakouského císařství. Navíc příběh židovské komunity na Ostravsku končí rokem 1946, jde tedy o uzavřené, kompaktní období, které trvalo nějakých sto padesát až sto osmdesát let.

Ve své knize vykreslujete Ostravu 19. století a první třetiny 20. století téměř jako idylické, harmonické místo. Oč svá tvrzení opíráte?

S příchodem Židů do Ostravy začala výstavba synagog. V polovině dvacátých let jich bylo ve městě asi šest, první z nich vyrostla v sousedství současného Masarykova náměstí. Honosná a nádherně vyhlížející budova v tehdy populárním historizujícím maurském stylu. Stihli ji postavit za pouhých šest měsíců! Zaujalo mě, že v ní už tehdy působil smíšený pěvecký sbor, něco podobného je v ortodoxních mešitách v Británii zakázané. Sbormistra si najali z místní ostravské opery, nebyl to člověk židovského vyznání. Při židovských svátcích zvali pěvce nikoli židovského vyznání, a nikomu to nevadilo. Na tamní varhany se smělo hrát v sobotu i v neděli, což je praxe v ortodoxních synagogách v Británii zakázaná. Bylo to tedy mimořádně liberální prostředí.

Čím si ho vysvětlit?

Prakticky všichni byli ekonomičtí migranti, kteří do Ostravy přišli vydělat peníze. A toho nedosáhnete, pokud se budete ostatních stranit a přemýšlet o tom, s kým se chcete bavit a s kým už nikoliv, jen kvůli tomu, že pochází odjinud, mluví jiným jazykem nebo vyznává jiného Boha.